

ONAFHANKELIJKE MEDIA ZIJN CRUCIAAL VOOR EEN VRIJE DEMOCRATISCHE SAMENLEVING

3 MEI: INTERNATIONALE DAG VAN DE PERSVRIJHEID - THEMAMIDDAG IN HET PERSMUSEUM

"HET RECHT WAARVOOR SERVIË IN OKTOBER 2000 VOCHT WORDT NOG STEEDS BEDREIGD"

DONATEUR WORDEN VAN PRESS NOW? PRESS NOW MACHTIGEN? GEBRUIK DE ANTWOORDBON

JAARGANG 5
NR 1, APRIL 2003

Press Now 10 jaar

AMSTERDAM
Van de directeur, Paul A.J. Staal

Volgende maand bestaat Press Now tien jaar. Press Now wil later dit jaar iets organiseren, passend bij dit jubileum. Uiteraard zullen wij u van de plannen op de hoogte stellen. Wij stellen uw (vaak al lange) betrokkenheid bij Press Now zeer op prijs!

Press Now heeft zich de afgelopen tien jaar ontwikkeld van een kleine hulporganisatie, die onafhankelijke media in het door oorlog verscheurde Bosnië-Herzegovina, Servië en Kroatië een helpende hand bood, tot een internationaal opererende donororganisatie voor media in een tiental landen. Sinds de zomer van 1997 heeft Press Now een vertegenwoordiger in Tirana, vanaf april 2001 hebben we een 'veldkantoor' in Belgrado en sinds november 2001 een vertegenwoordiger in Skopje; volgende maand begint in Pristina een nieuwe lokale medewerker.

Behalve in de republieken van het voormalige Joegoslavië en Albanië is Press Now nu ook actief in Moldavië, Wit-Rusland en Oekraïne en onderzoekt ons team mogelijkheden voor mediahulp in Centraal-Azië en de Kaukasus, waar vrijheid van meningsuiting niet vanzelfsprekend is.

Hoe noodzakelijk steun aan onafhankelijke media nog immer is blijkt nu ook uit de huidige situatie in Irak, waar de internationale wereld naarstig zoekt naar manieren om onafhankelijke pers in het leven te roepen. Press Now is hierbij slechts zijdelings betrokken; in overleg met andere donororganisaties stellen wij onze ervaring beschikbaar. Hoewel wij niet actief zijn in Irak, onderstrepen wij dat de opbouw van vrije pers in Irak absoluut nodig is.

Ook dichterbij huis, in Servië, blijkt de status van de vrijheid van meningsuiting nog altijd onzeker. U zult allen geschokt zijn door de brute moord op premier Zoran Djindjic, vorige maand. Als gevolg hiervan heeft de Servische regering de noodtoestand uitgeroepen,

die directe consequenties heeft voor de media in het land. Press Now volgt de ontwikkelingen hieromtrent nauwlettend (zie ook het artikel elders in deze nieuwsbrief).

Naast oriëntatie op mogelijkheden voor steun aan media in de Kaukasus en Centraal-Azië, bezint Press Now zich intern ook op haar activiteiten: eind 2002 heeft Press Now wederom voor een periode van vier jaar subsidie ontvangen van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Mede naar aanleiding van de conclusies van een evaluatie-rapport, dat vorig jaar in opdracht van dat ministerie is opgesteld, werkt het team momenteel hard aan de ontwikkeling van een kwaliteitssysteem. Dit laatste gebeurt in samenspraak met andere Nederlandse NGO's die subsidie van Buitenlandse Zaken ontvangen.

Behalve van Buitenlandse Zaken heeft Press Now onder meer subsidie ontvangen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, de stichting Democratie en Media (voorheen stichting Het Parool) en de stichting Beate Oestreicher Friedenswerke.

Zeer verheugend is dat we in 2002 van onze donateurs bijna 65.000 Euro aan giften kregen. Een aanzienlijk deel daarvan is afkomstig van donateurs die

'Mediahulp is onmisbaar voor democratische ontwikkeling en goed bestuur'

Press Now hebben gemachtigd om een of meerdere malen per jaar een vast bedrag van hun rekening af te schrijven of geld te legateren dan wel met belastingaftrek notarieel te schenken. Het grote voordeel van de particuliere donaties is dat deze financiën voor Press Now vrij te besteden zijn. Een flink deel van de inkomsten uit donaties is rechtstreeks aan speciale projecten in Zuidoost Europa besteed. Met het overige gedeelte is Press Now in staat

Het Amsterdamse team van Press Now (vlnr): Albana Shala, projectcoördinator Albanië & Kosovo; Steven Assies, projectcoördinator Macedonië & Montenegro; Olga Bondar, projectcoördinator Oekraïne; Koen van Dijk, Hoofd Interne Organisatie; Zoran Djukanovic, projectcoördinator Bosnië; Nada Josimovic, projectcoördinator Servië; Dessi Damianova, media programme officer; Henk van Venrooy, administratief medewerker; Paul Staal, directeur; Barbara Groenland, office manager.

geweest activiteiten uit te voeren waarvoor ze anders geen middelen had, bijvoorbeeld oriëntatierizen in nieuwe gebieden. Hiervoor zijn we u allen erkentelijk!

Bovendien: zonder een stevige basis in de Nederlandse samenleving zijn grote financiers meestal niet bereid ons werk in dergelijke mate te subsidiëren. Kortom: zonder u kan de organisatie niet functioneren.

Tenslotte nog iets over recente ontwikkelingen: in Macedonië zijn wij diepgaand betrokken bij de opzet van een praktijkopleiding voor toekomstige journalisten, die tot voor kort slechts een sterk verouderde theoretische vorming kregen. Ook werken we daar aan de omvorming van het door de staat gecontroleerde omroepbestel tot publieke omroep - een moeizame en gecompliceerde zaak. In Nederland geven we, geconsulteerd door Buitenlandse Zaken, mede vorm aan het Balkanbeleid, aan het mediabeleid van de OVSE (waarvan Nederland dit jaar voorzitter is) en aan de wijze waarop het Stabiliteitspact voor Zuidoost Europa aan media-ontwikkeling bijdraagt. Daartoe geïnspireerd door de

Raad van Europa steunen we goede mediawetgeving (huidige wetgevingen perken de vrijheid van meningsuiting nog vaak in).

Het lijkt een klein terrein, mediahulp, maar het wordt internationaal als onmisbaar gezien voor democratische ontwikkeling en goed, controleerbaar bestuur; in veel landen ontbreekt het daaraan bijna volledig. •

NIEUWE FOLDER

Eind vorig jaar heeft Press Now een nieuwe folder laten drukken, zowel in het Nederlands als in het Engels. We hopen op groeiende steun uit de Nederlandse pers- en omroepwereld. Via deze folder kunt u mogelijk ook anderen voor ons werk in media-ontwikkeling interesseren. De folder is te bestellen bij ons kantoor: telefonisch via nummer 020 596 2000 of via e-mail: pressnow@pressnow.nl.

JAARVERSLAG 2002

Het jaarverslag 2002 is in voorbereiding. Zodra het jaarverslag is goedgekeurd, zal het op de website worden geplaatst. Het jaarverslag kan dan ook worden besteld bij ons kantoor.

BESTUUR VAN PRESS NOW

In het bestuur van Press Now zitten: Gerrit Valk (voorzitter), Niek Biegan, Jone Bos, Ernst Faber, Hans Hillen, Erik Jurgens, Jan ter Laak, Judit Neurink, Nevenka Tromp en Wilbert Willems.

MEDEWERKERS IN DE REGIO

Dit zijn in Belgrado: Jochem Beunderman (resident representative), Jelena Leskovic (media officer), Ronald Visser (media officer) en Danica Lale (office manager); in Skopje: Korina Kirijas (resident representative); en in Tirana: Mirjand Qatipi (resident representative).

"Dag van de Persvrijheid", zaterdag 3 mei 2003

Op zaterdagmiddag 3 mei as. is het 'World Press Freedom Day'. Om 15.00 uur wordt in het IISG/Persmuseum te Amsterdam een aantal inleidingen gehouden in het kader van de Dag van de Persvrijheid. In samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ), de Nederlandse Dagbladpers (NDP), het World Editors Forum, het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (ISSG), Stichting Communicatie Ontwikkelingssamenwerking (SCO) en Press Now organiseert het Persmuseum dit jaar een middag met als thema: "Persvrijheid in de wereld; Nederland en Europa". Sprekers zullen zijn: GeertJan Laan,

voorzitter van het Persmuseum en hoofdredacteur van het Dagblad van het Noorden; Paul Kok namens Freedomhouse, de oudste journalistieke mensenrechtenorganisatie (1941); Jan Minkiewicz, free-lance journalist voor onder meer de Volkskrant; en Kees Schaepman, vice-voorzitter van de NVJ en eindredacteur van VPRO radio.

Aansluitend zal Job Cohen, burgemeester van Amsterdam, om 17.00 uur in het Persmuseum de tentoonstelling "Tekenen voor de vrijheid: een keuze uit het werk van Fritz Behrendt" openen.

Het Persmuseum: Zeeburgerkade 10 te Amsterdam, 020 692 88 10, www.persmuseum.nl •

VAN DE REDACTEUR

NIEUWE NIEUWSBRIEF PRESS NOW

Geachte lezer,

Voor u ligt de nieuwe nieuwsbrief van Press Now, in een geheel nieuwe opmaak. Met onze laatste mailing (december 2002) stuurden wij u reeds een nieuwjaarskaart waarmee we de nieuwe huisstijl en aangepaste slogan van Press Now presenteerden. Met ingang van 2003 is ook de nieuwsbrief hieraan aangepast. De website is nog niet vernieuwd; dit zal later dit jaar gebeuren. Press Now heeft haar activiteiten de laatste jaren uitgebreid naar landen buiten de Balkan - Moldavië, Belarus (Wit-Rusland)

en vorig jaar ook Oekraïne - en bereidt zich voor op uitbreiding van haar activiteiten naar landen in Centraal-Azië en de Kaukasus. Om die reden is het motto "Support Free Press in the Balkans" veranderd in "Supporting Independent Media". Wij hopen dat u deze nieuwsbrief met veel plezier zult lezen en wellicht ook aan anderen zult laten lezen. En tenslotte willen wij u hartelijk bedanken voor uw interesse in vrije pers elders ter wereld.

Namens het gehele team van Press Now, Barbara Groenland

Donateur worden van Press Now?

Om blijvende hulp te bieden zijn particuliere donateurs onmisbaar.

Kent u behalve uzelf nog iemand die op de hoogte gehouden wil worden van de activiteiten van Press Now? U kunt ons zijn of haar adresgegevens sturen met behulp van deze bon. Wij brengen diegene dan via onze nieuwsbrief op de hoogte van ons werk en de bereikte resultaten.

Met een periodieke machtiging helpt u Press Now op een structurele manier om onafhankelijke media te steunen. Met de achterzijde van deze bon kunt u Press Now machtigen om in bepaalde termijnen een vast bedrag van uw rekening af te schrijven.

NIEUWE DONATEUR

De heer/mevrouw:

Adres:

Postcode/plaats:

Telefoonnummer:

E-mail:

Media in Servië na Milosevic en na Djindjic

BELGRADO
Ronald Visser

Sinds bijna twee jaar heeft Press Now een kantoor in Belgrado. Onze mensen voeren daar het 'Small Grants Fund' uit, een speciaal projectenfonds van de Europese Unie ter bevordering van onafhankelijke media in Servië. In totaal worden 24 projecten ondersteund, verspreid over het hele land, met bedragen variërend tussen de 5.000 en 100.000 Euro. Ronald Visser, projectmedewerker op ons kantoor in Belgrado, vat de stand van zaken in Servië samen.

Na ongeveer zeven maanden voor Press Now te werken, denk ik dat de Servische media-problemen zich in drie punten laten samenvatten. Ten eerste zijn de media na '5 oktober 2000' wel vrijer, maar nog lang niet onafhankelijk geworden. Nog steeds oefenen politici invloed uit op televisie, kranten en radio. Zo stelt Human Rights Watch in haar rapport over ontwikkelingen in Servië in 2002 dat het kabinet van de vermoorde premier Djindjic een vinger in de pap had bij het bepalen van het redactioneel beleid van de populaire televisiestations BK en Pink. Ook op lokaal niveau zijn voorbeelden van beleidsmakers die proberen de journalistiek te beïnvloeden. In de stad Pozarevac sloeg een bestuurslid van de Demokratska Stranka Srbije (DSS, de partij van Vojislav Kostunica) een journalist in het gezicht, omdat hij meende dat die niet aanwezig mocht zijn bij een vergadering van de partij. Bijkomend probleem is dat de transformatie van zowel de staatsomroep RTS, als gemeentelijke radio- en tv-stations naar publieke omroepinstellingen nog lang niet voltooid is. Door te dreigen met het stopzetten van financiering blijven politici druk uitoefenen op de media.

Ten tweede is er een gebrek aan goed opgeleide journalisten in Servië. Iedereen kan zichzelf journalist noemen, zonder een relevante opleiding te

hebben genoten. Naar schatting heeft ongeveer 70 procent van de huidige journalisten geen journalistieke opleiding voltooid. Onderwijs is dan ook een van de prioriteiten van donoren in de regio; zowel huidige journalisten als een toekomstige generatie journalisten dienen te worden getraind.

Daarnaast hebben veel kwaliteitsmedia moeite het hoofd boven water te houden. Populaire roddelbladen en tv-stations worden veel gelezen en bekeken, maar voor de meer politiek bewogen media die ook na Milosevic kritische noten plaatsen, is de situatie moeilijker. Zo is de oplage van het analytische dagblad Danas volgens de hoofdredacteur sinds 2000 gedaald van 60.000 tot 20 à 25.000. Danas zelf wijt dit aan het feit dat het nog steeds kritisch is en gevoelige, niet-populaire onderwerpen aansnijdt, zoals de rol van de Serviërs in de oorlogen van de jaren negentig. Ook de braindrain

'Het recht waarvoor Servië in oktober 2000 vocht wordt nog steeds bedreigd'

gedurende de jaren negentig zal debet zijn aan de gedaalde populariteit van deze krant (veelal gelezen door hoger opgeleiden). Tenslotte is de economische situatie in het land slecht, wat leidt tot weinig inkomsten uit advertenties en verkoop. Binnen het merendeel van door Press Now ondersteunde projecten is dan ook een bijdrage voor marketinginitiatieven opgenomen, met als doel media te helpen aan toekomstige financiële zelfstandigheid.

DE NOODTOESTAND

Naast 5 oktober 2000 is nu 12 maart 2003, de dag waarop premier Zoran Djindjic werd vermoord, een andere datum die in het collectieve geheugen van de Servische bevolking is ingeprent.

Nog diezelfde dag heeft waarnemend president Natasa Micic de noodtoestand uitgeroepen, waarbij de media restricties zijn opgelegd. Ze mogen geen kritische vragen meer stellen of analyses geven omtrent de oorzaken voor het uitroepen van de noodtoestand of maatregelen binnen de noodtoestand.

De internationale reacties op deze mediarestricties verschillen. Terwijl de Raad van Europa liet weten geen gevaar te zien in de tijdelijke restricties, keurden de International Federation of Journalists en Human Rights Watch de maatregelen sterk af. IFJ riep op tot direct herstel van de volledige persvrijheid, omdat restricties een sfeer van 'intimidatie, angst en onwetendheid' creëren.

In Servië zelf gaven onafhankelijke media de regering aanvankelijk het voordeel van de twijfel, maar dit lijkt te veranderen. Vooralsnog zijn alleen de conservatieve en nationalistische media, gelieerd aan Milosevic-gevolgen en de maffia, aangepakt; dit is echter geen garantie dat dit niet ook zal gebeuren met door het Westen gesteunde media. Het pact tussen deze media en de oppositie van vóór 5 oktober 2000 - nu de machthebbers - leek hersteld, maar de herinnering aan een regime dat wetgeving voor eigen gewin misbruikt komt terug. Op lokaal niveau vreest men dat oude rekeningen worden vereffend. Autoriteiten kunnen de noodtoestand gebruiken om lokale media de mond te snoeren. Ondanks de

toenemende bezorgdheid uit Servische media slechts sporadisch directe kritiek; het blijft bij publicatie van statements van internationale media-watchdogs. Een uitzondering hierop vormt het door Press Now gesteunde regionale weekblad Nezavisna Svetlost uit Kragujevac, dat begin april de column voor het redactionele commentaar leeg liet behoudens de woorden "De pers is niet vrij". Het grootste gevaar echter lijkt zelfcensuur: onzeker over wat wel en niet mag, kiezen media-instellingen ervoor zichzelf te beperken.

Samenvattend moet in Servië op verschillende terreinen worden gewerkt aan de verbetering van de mediasituatie. Voor onafhankelijke media is een mentaliteitsverandering nodig bij machthebbers én journalisten. Tegelijk is een sterkere economie noodzakelijk voor het voortbestaan van media. Het ondersteunen van onafhankelijke media blijft om bovenstaande redenen voorlopig dan ook nodig. De noodtoestand baart reden tot zorg. Zolang media niets publiceren of uitzenden dat het onderzoek naar de moord in de weg kan staan, moeten zij vrij zijn de noodtoestand te analyseren. Het betugelen van media lijkt geen noodzakelijk onderdeel van de huidige dadendrang van de Servische regering. De Servische bevolking heeft recht op onafhankelijke informatie; een recht waarvoor op 5 oktober 2000 werd gevochten, maar dat nog steeds bedreigd wordt. •

Tentoonstelling OTPOR in het Verzetsmuseum te Amsterdam

Najaar 2003 zal het Verzetsmuseum in Amsterdam in samenwerking met Press Now een expositie wijden aan OTPOR, onder de titel "OTPOR: Hoe Servische jongeren de vrijheid heroveren".

OTPOR (letterlijk vertaald: 'verzet') is een al wat langer bestaande beweging van Servische jongeren die sinds 1998 doelgericht en met succes heeft gewerkt aan het gewelddoos ondermijnen van het regime van Slobodan Milosevic. De organisatie presenteerde zich als een vrij losse beweging van vrolijke, geweldloze jongeren die met ludieke acties hun onvrede duidelijk wilden maken. De internationale gemeenschap heeft in de eerste jaren weinig aandacht besteed aan OTPOR. Het werd ondenkbaar geacht dat de ongewapende jongeren een bedreiging konden vormen voor de gevestigde macht. Vanaf 2000 werd de aanhang en invloed van OTPOR, en daarmee de repressie door de overheid, echter zeer groot. Uiteindelijk werden op 24 september 2000 verkiezingen uitgeschreven, waarna Milosevic ten val kwam.

Meer informatie over deze expositie kunt u te zijner tijd vinden op onze website en op www.verzetsmuseum.nl (Verzetsmuseum, Plantage Kerklaan 61 te Amsterdam). •

GIRO 7676

Press Now in Moldavië

AMSTERDAM
Dessi Damianova

In januari dit jaar heeft Press Now een korte 'fact-finding mission' in Moldavië uitgevoerd, om de situatie van onafhankelijke media te beoordelen in deze kleine voormalige Sovjetrepubliek, diep gedompeld in een economische crisis en zware overgangsfase. Het ging erom uit te vinden of (en hoe) Press Now actiever kan werken aan de opbouw van vrije en democratische media. Media program officer Dessislava Damianova en directeur Paul Staal hebben gesproken met de meeste grote media-organisaties en een aantal journalisten en experts uit zowel Moldavië als de eenzijdig uitgeroepen 'Republiek' Trans-Dnjestrïë.

Veel journalisten in de Moldavische hoofdstad Chisinau en elders vertelden ons dat dit de slechtste tijd is voor media. Niet alleen weigeren autoriteiten hun controle over de staatstelevisie en -radio (de twee populairste media in het land) af te staan, ook oefenen ze directe en indirecte druk uit op de private en onafhankelijke drukpers en elektronische media. Beperkende mediawetten, controle over drukwerk en distributie en volledige grip op verguningsprocedures staan een normale ontwikkeling van de relatief jonge onafhankelijke media in het land in de weg.

De Republiek Moldova is al meer dan tien jaar onafhankelijk van de Sovjetunie. Toch is de geest van het communisme is nog altijd levend. Na een korte periode van democratische

bewegingen is in maart 2000 een communistische regering gekozen, daarmee een eind makend aan hervormingen.

Moldavië is een van de armste landen in Europa. De extreem zwakke economie is een zware last voor de private tijdschriften, radio- and tv-stations. Het land, met 4,5 miljoen inwoners (ongeveer 1 miljoen is in de laatste jaren het land ontvlucht), kent ongeveer 30 weekbladen en kranten en meer dan 40 tv- en radiostations. Volgens sommige schattingen strijden al deze media om een fractie van de geschatte 1,2 miljoen USD die de advertentiemarkt jaarlijks omzet. De weinige buitenlandse investeringen en de beperkte verwerking van macht door de bevolking zijn tevens nadelig voor de normale ontwikkeling van private media.

Behalve van de slechte economische en politieke omstandigheden hebben media in Moldavië ook te lijden van diepe culturele verschillen die het kleine land verdeeld houden. Ongeveer 35 procent van de bevolking is Russisch (60 procent is Moldavisch), maar zoals een vertegenwoordiger van de OVSE in Chisinau zei: "Moldavië is een zeldzaam voorbeeld van een land waar de meerderheid is geïntegreerd in de minderheid en waar de meerderheid bovendien nog een minderwaardigheidscomplex heeft ontwikkeld".

De meest invloedrijke kranten in Moldavië verschijnen in het Russisch en Russische bedrijven (die naar schatting 85 procent van het kapitaal van het land beheersen) adverteren het liefst in Russischtaalige bladen. Hierdoor is het

voor Moldavischtalige (Roemeenstalige) tijdschriften nog moeilijker om een deel van het toch al beperkte advertentietaanbod te veroveren.

De meeste radiostations zenden bij voorkeur Russische programma's uit, omdat dit goedkoper is dan eigen programma's te produceren. Dit geldt ook voor TV. Je hoort regelmatig het weerbericht voor Siberië als je in een taxi door het centrum van Chisinau rijdt of in een café zit. Zelfs bij het Moldavische persbureau Basa Press stond een Russische tv-zender aan, waarop over een verkeersongeluk in Moskou werd bericht.

De meeste experts en journalisten waarmee we hebben gesproken vinden dat er meer gedaan kan worden op het gebied van training, om journalistieke vaardigheden te verbeteren. Momenteel is alleen het Moldavische Independent Journalism Centre actief met professionele training. Het werk van het IJC heeft constante steun nodig van internationale organisaties. De Faculteit van Journalistiek van de Staatsuniversiteit verschilt niet van andere journalistieke faculteiten in de voormalige communistische landen - het curriculum is verouderd en vooral op theoretische studies gebaseerd en er is een chronisch gebrek aan praktijkcursussen en goede apparatuur.

Op basis van de bevindingen van dit bezoek bepaalt Press Now momenteel haar strategie voor steun aan de ontwikkeling van onafhankelijke media in Moldavië, waaronder ook de media en -organisaties in Trans-Dnjestrïë. •

MACHTIGINGSBON

Ik machtig PRESS NOW om:

- Eénmalig
- Jaarlijks/per half jaar/per kwartaal/per maand*
- Euro van mijn rekening af te schrijven.

De heer/mevrouw*:

Adres:

Postcode/plaats:

Telefoonnummer:

E-mail:

Bank-/girekeningnummer:

Datum:

Handtekening:

Ik wil op de hoogte blijven van het werk en de activiteiten van Press Now

*Doorhalen wat niet van toepassing is

U kunt deze bon kosteloos opsturen naar:
Press Now, Antwoordnummer 39353, 1090 WC Amsterdam.